ماہنامہ ضیاء وجیہ جون ۱۹۹۴ء

شمیم ارشاد اعظمی

۲۶ نومبر ۲۰۱۰ کو بذریعہ ڈاک موصول ہوا

Email: siazmi@gmail.com

ڈاکٹر شعائر اللہ خاں وجیہی

بخدمت عالیجناب محمد شعائر اللہ خاں وجیہی - رامپور
20/11/18

کتب خانۂ فرقانیہ اور اس کے مخطوطات

سابق ریاست رام پور (جسے مصطفیٰ آباد بھی کہا جاتا تھا) اٹھارھویں صدی کے نصف آخر سے علم و فن کا گہوارہ بنی ہوئی تھی، جس میں مشاہیر علماء، صوفیاء، شعراء، ادباء وغیرہ شامل تھے، جن کی تابانیاں روہیل کھنڈ کے اطراف و جوانب میں بخوبی محسوس کی جا رہی تھیں۔ علمی اداروں میں مشہور کتب خانہ رضا لائبریری اور معروف درس گاہ مدرسہ عالیہ تھی جس کی شہرت بیسویں صدی کے نصف اول تک برصغیر میں باقی رہی۔

علوم و فنون کی یہ دھوم دھام بیسویں صدی کے نصف اوّل یعنی ہندوستان کے آزاد ہونے تک رہی، اور ۱۹۴۹ء میں ریاست رام پور کے انضمام (Merger) پر یہ زرّیں عہد ختم ہونے لگا ع

ہر کمالے را زوالے

رفتہ رفتہ یہ چیزیں پردۂ گمنامی میں چلی گئیں اور علوم و فنون مائل بہ انحطاط ہوئے۔ رام پور کا مدرسہ عالیہ (قائم شدہ ۱۷۷۴ء) جو کسی زمانہ میں رام پور کے لیے بخارائے ہند کا باعث تھا، اپنی وقعت کھوتا چلا گیا۔

تب، رام پور کی نامور اور حساس ہستی، خطیبِ اعظم حضرت مولانا وجیہ الدین احمد خاں صاحب علیہ الرحمۃ والرضوان (م ۱۹۸۰ء) نے علومِ عربیہ کی بحالی و ترقی کے لیے ۱۹۵۰ء میں ایک ادارہ جامع العلوم فرقانیہ قائم کیا، جس میں عربی علوم و فنون کی تمام تر تعلیم (از ابتدا تا انتہا) کا انتظام کیا گیا۔ اس وقت بلا مبالغہ یہ ادارہ شمالی ہند کی اہم تر درس گاہوں میں سرِفہرست ہے

آج ہمیں اس ادارہ کی لائبریری اور اس میں موجود مخطوطات کا تعارف کرانا مقصود ہے۔

یہ لائبریری جون ۱۹۶۱ء میں مولانا وجیہ الدین احمد خاں صاحب علیہ الرحمۃ کے ذاتی ذخیرہ سے قائم ہوئی تھی۔ ابتدا میں کل ۲۴۸ کتب تھیں جن میں ۵ مخطوطات تھے۔ رفتہ رفتہ اہلِ رام پور نے توجہ کی اور اس میں ذاتی ذخائر (Private Collections) کا اضافہ ہوتا گیا۔ اس وقت یہاں مندرجہ ذیل ذخائر موجود ہیں:

۱۔ ذخیرۂ مولوی سلامت اللہ رام پوری (م ۱۹۲۰ء) ؒ

۲۔ 〃 〃 عبدالواحد خاں رام پوری ثم کلکتوی (م ۱۹۴۹ء)

۳۔ ذخیرۂ مولوی مسعود علی علی گڑھی ثم ملتانی (م ۱۹۷۱ء)

۴۔ ؍؍ جناب ولایت حسین خاں آثر رام پوری

۵۔ ؍؍ خاندان رضا برادران محلہ گھیر منجو خاں رام پور

۶۔ ؍؍ مولوی فضل حسن خاں صابری ایڈیٹر اخبار دبدبۂ سکندری (م ۱۹۷۰ء)

۷۔ ؍؍ میاں خواجہ احمد صاحب رام پوری (م ۱۹۳۴ء)

۸۔ ؍؍ مولوی منظور المحمود خاں صاحب رام پوری

۹۔ ؍؍ سعید پبلک لائبریری رام پور

۱۰۔ ؍؍ سید افسر علی وجیہی رام پوری

۱۱۔ ؍؍ مولوی مشرف علی خاں لودی مرحوم

یہ لائبریری، جو صرف ڈھائی سو مطبوعات سے قائم ہوئی تھی، آج اس میں دس ہزار سے زائد کمیاب و نادر مطبوعات اور ڈھائی سو مخطوطات ہیں۔ مطبوعات میں عربی متون اور فارسی ادبیات کی کتب وافر مقدار میں دستیاب ہیں ــــــ لائبریری میں تمام کتب فن وار منقسم ہیں اور بآسانی فنون کے رجسٹر دیکھ کر حاصل کی جاسکتی ہیں۔ تنظیمی اعتبار سے یہ لائبریری بہت منظم ہے۔ اسٹاک رجسٹر کے علاوہ فن وار رجسٹر جدید انداز پر تیار کیے گئے ہیں۔

اس لائبریری میں مخطوطات کی تعداد لگ بھگ ۳۰۰ ہے جس میں سب سے اہم مخطوطہ مشکوٰۃ المصابیح کا ہے۔ یہ نسخہ ۱۰۶۷ھ کا لکھا ہوا ہے۔

اس کے علاوہ فقہ کی مشہور کتابوں ہدایہ اور شرح الوقایہ کے غیر مطبوعہ اُردو تراجم ہیں جس کے مترجم نامور عالم مولانا محمد یوسف خاں مدرس عربی مدرسہ عالیہ رام پور ہیں ــــــ فتاویٰ کے ذیل میں علماءِ رام پور کے فتاویٰ کی دو جلدیں ہیں جن کی اشاعت اس لیے اہم ہے کہ ان سے رام پور کے علماء کے اعتدالی مسلک اور فکر کو سمجھنے میں معاونت ہوگی ــــــ رام پور کے اعتدالی مسلک پر ایک عمدہ کتاب مسلکِ اربابِ حق کے نام سے بھی یہاں محفوظ ہے جو خطیبِ اعظم مولانا وجیہ الدین احمد خاںؒ کی تصنیف ہے۔ یہ کتاب ابھی تک غیر مطبوعہ ہے البتہ اس کے ابتدائی اجزاء ماہنامہ ضیاءِ وجیہ میں قسط وار شائع ہو رہے ہیں۔

فنِ حکمت میں امام رازی کی برء الساعۃ اور فنِ صرف میں دو کتابیں (۱) عبدالوہاب زنجانی کی زنجانی (۲) مولوی سلامت اللہ رام پوری کی ارشاد الصرف کے نسخے قابل توجہ ہیں۔

متعلقاتِ تفسیر میں مشہور خوشنویس امر تضیٰ شاہ خاں کے کتابچے اہم ہیں۔ فنِ منطق میں مشہور معقولی عالم

مولانا عبدالحق خیرآبادی کے فرزند مولانا اسدالحق خیرآبادی کا رسالہ منطق ایسا نسخہ ہے جو ابھی تک غیر مطبوعہ ہے

——— اسی طرح فارسی زبان میں ایک ایسی لغت اس کتب خانہ میں محفوظ ہے جس کے مرتب غلام محمد خاں غلامی ہیں۔ میری تحقیق کے مطابق یہ لغت ابھی تک غیر مطبوعہ ہے۔

معمارِ قوم سر سید احمد خاں مرحوم کا ایک کتابچہ فقرات کے نام سے یہاں محفوظ ہے جسے مدرسۂ سرکاری مرادآباد کے لیے سرسید نے مرتب کیا تھا۔ اس میں اخلاقی نصائح مقولوں کی شکل میں بیان کی گئی ہیں۔

تصوف کے فن میں یہاں پر بہت سی ایسی کتابیں ہیں جو ابھی تک غیر مطبوعہ ہیں۔ ان میں امام الدین خاں انور قادری کی مجمع الکرامات، اسرار الکلم اور فراق نامہ، قطب الدین محمد اشرف حید رحسین قادری مدنی کی وہب الزبیر، عبدالحمید قادری کی وہب الجمال اور نواب عاقل خاں کی نغمات الرازی قابلِ ذکر ہیں۔

فارسی شعراء کے غیر مطبوعہ دواوین میں احمد علی خاں احمدؔ کے افضل نامہ کی تین جلدیں یہاں محفوظ ہیں ———

——— اردو شعراء کے غیر مطبوعہ دواوین میں کلام احمدؔ، کلامِ لطیفؔ، اشعارِ عاجزؔ، اشعارِ وزیرؔ، اشعارِ انورؔ، کلیاتِ وجیہؔ اور کلیاتِ صفدرؔ لائقِ اشاعت ہیں۔

تاریخ و تذکرہ میں مختصر احوال علماءِ رام پور (اویس نگرامی)، سوانح صوفی ملا عبدالکریم نقیر اخوند (لطیف)، تاریخ مزارات مدرسہ فرقانیہ (شعائر اللہ خاں) اور نامور ہستیاں از مرتضیٰ شاہ خاں قابلِ ذکر ہیں۔

مجموعی طور پر اس کتب خانہ میں مخطوطات کا جو ذخیرہ ہے وہ لائقِ استفادہ ہے اور اس ذخیرہ کو آسانی سے نظر انداز نہیں کیا جا سکتا۔

اِس لائبریری کے جو حضرات ناظم رہے ہیں ان کی تفصیل اس طرح ہے:

(۱)	جناب صفدر حسین صفدر رام پوری	مدت جون ۱۹۶۱ء سے ۲۶ر اپریل ۱۹۶۶ء تک
(۲)	〃 مولوی نصرت اللہ خاں صاحب	مدت ۲۷ر اپریل ۱۹۶۶ء سے ۸ر جولائی ۱۹۶۸ء تک
(۳)	〃 منشی عبدالسلام خاں صاحب	مدت ۹ر جولائی ۱۹۶۸ء سے ۳۰ر جون ۱۹۷۳ء تک
(۴)	〃 مولوی عبد القدوس خاں صاحب	مدت یکم جولائی ۱۹۷۳ء سے ۳۱ر ستمبر ۱۹۷۵ء تک
(۵)	〃 مولوی وجاہت اللہ خاں صاحب	مدت ۱۴ر اکتوبر ۱۹۷۵ء سے تا حال

آخر میں لائبریری کے مخطوطات کی موضوعی فہرست پیش کی جاتی ہے جسے اندراج رجسٹر سے معمولی ترمیم کے بعد تیار کیا گیا ہے۔

☆ ☆ ☆

Scanned by CamScanner

حدیث

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱	۱	ترجمہ مشکوٰۃ المصابیح (از باب الصوم)	۰	۵۲۶	۰	۰	فارسی
۲	۲۷	〃 〃 (از باب الزکوٰۃ)	۰	۴۹۴	۰	۰	〃
۳	۴۶	مشکوٰۃ المصابیح	ولی الدین تبریزی	۲۷/۶۸۸		شعبان ۱۰۶۷ھ	عربی
۴	۵۲	〃 〃	〃 〃	۸۷۶		۰	〃
۵	۵۳	〃 〃	〃 〃	۲۶۲		یار محمد قادری بن خدائے داد بن اسمٰعیل ہراتی	〃
۶	۵۴	فتح الباری شرح البخاری	ابو الفضل احمد المعروف بابن حجر العسقلانی	۵۶۱		قاضی جمال الدین بن نور الدین	〃
۷	۵۵	شرح مشکوٰۃ المصابیح	۰	۹۵۸	۰	عبد الرحیم بن رفیع الدین	〃
۸	۵۶	جامع الاصول		۷۰۲	۰	عبد الرحیم	〃
۹	۷۹	چہل حدیث	امام نووی	۱۹	۰	حافظ وزیر احمد بن علی محمد بن غلام محمد محدث رام پوری ۱۳۰۴ھ	〃
۱۰	۹۱	خلاصہ شرح المشکوٰۃ	۰	۳۷	۰	عبد الرزاق خاں رام پوری ۱۳۲۳ھ	فارسی
۱۱	۱۱۸	〃	۰	۸	۰	۰	عربی
۱۲	۱۲۰	اسمائے حسنیٰ از مشکوٰۃ	۰	۱۰	۰	۰	〃

فقہ وعلم فرائض

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱	۲	تسہیل الفرائض	عبد اللہ	۶۲	۰	۱۳۰۸ھ	〃
۲	۳	فتاویٰ فی صورۃ سوال وجواب	علماء یوپی، پنجاب وغیرہ	۲۷۹	۰	۱۳۲۹ھ	اردو
۳	۲۵	فتاویٰ احمدیہ	مفتی احمد حسن امروہی	۲/۱۱۵/۷	۰	۰	〃

Scanned by CamScanner

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۴	۲۶	ترجمہ ارکانِ اربعہ	خواجہ محمد بن محمد عاشق رام پوری	۱۴۴	۰	۱۳۳۳ھ بخط محمد ہدایت اللہ	اردو
۵	۴۴	شرح ہدایہ (از کتاب البیوع)	شارح محمد یوسف خاں رام پوری	۹۸۸	۱۹۱۸ء	بخطِ شارح ۱۹۱۸ء	〃
۶	۴۵	شرح ہدایہ (از کتاب الشفعہ)	〃 〃	۷۵۲	〃	〃 〃	〃
۷	۴۸	منیۃ المصلی وغنیۃ المبتدی	سدید الدین محمد کاشغری	۱۶۸	۰	بخط سید علی رضا رام پوری ۱۲۹۶ھ	عربی
۸	۵۷	فتاوائے فصول عمادی	—	۹۸۰	۰	—	〃
۹	۵۸	ہدایہ اولین	برہان الدین مرغینانی	۴۲۸		قاضی عبدالرحیم	〃
۱۰	۵۹	خلاصہ کیدانی	—	۳۲	۰	عبدالاحد بن رفیع الدین	〃
۱۱	۶۸	حسن الرعایہ علی شرح الوقایہ	شارح محمد یوسف خاں رامپوری	۴۰۷	۱۹۱۸ء	بخطِ شارح ۱۹۱۸ء	اُردو
۱۲	۷۲	فتاویٰ علماء رامپور	مرتب محمد حامد علی خاں رامپوری	۸۲	از ۱۹۵۱ء تا ۱۹۷۱ء	بخطِ مرتب ۱۹۵۱ء تا ۱۹۷۱ء	〃
۱۳	۷۳	فتاویٰ جامع العلوم فرقانیہ	مرتب محبوب علی رامپوری	۰		بخطِ مرتب ۱۹۶۴ء	〃
۱۴	۸۸	چند مسائل ضروریہ	قاضی قطب	۴	—	عبدالرزاق خاں رامپوری ۱۳۲۳ء	〃
۱۵	۱۶۲	فتاویٰ رشید احمد گنگوہی	مرتبہ احمد حسن امروہی	۲۹	۰	بخطِ مرتب	〃
۱۶	۱۷۹	مسئلہ تقلید	سلامت اللہ رامپوری	۱۶	۰	۰	〃
۱۷	۲۰۰	علماء کا فیصلہ	مختلف علماء رام پور	۶	۱۹۵۳ء	۱۹۸۳ء	〃
۱۸	۲۴۰	نفی الحیا	سلامت اللہ رامپوری	۸	۱۹۱۵ء	۰	〃
۱۹	۲۴۱	کاشف الحال	مرتبہ: کرامت اللہ علی	۲۴	۱۳۲۴ء	۰	〃
۲۰	۲۶۶	استفتا گیارہویں شریف	مولوی سلامت اللہ رامپوری	۲۰	۰	فوٹو کاپی	〃

Scanned by CamScanner

صرف

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱	۱۱	زنجانی المسمی بتصریف العربی	امام عزالدین عبدالوہاب بن ابراہیم الزنجانی	۸۲	—	محمد حسین ولد کمال محمد جھنجھانوی ۱۲۴۰ھ	عربی
۲	۱۲	مراح الارواح	احمد بن علی بن مسعود	۱۳۹	—	رحمت علی	"
۳	۲۳	ارشاد الصرف منظوم معروف بہ ریحان الصرف	سلامت اللہ رامپوری	۱۹	—	عبدالرزاق رامپوری ۱۹۲۰ھ	اردو
۴	۱۰۱	میزان الصرف	مفتی عنایت احمد	۵۰	—	حسین بخش ولد کمال محمد جھنجھانوی	عربی

نحو

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱	۴	رسالۂ نحو		۲۳۴	—	—	فارسی
۲	۶۲	شرح مفصل	شاح محمد یوسف خاں رامپوری	۶۵۸	۱۹۲۰ء	بخطِ شارح ۱۹۲۰ء	اردو

طب و حکمت

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱	۶۷	رسالۂ طبیہ	—	۹۶	—	نجم الدین مصطفیٰ آبادی ۱۳۰۹ھ	فارسی
۲	۱۱۶	صدریہ	—	۱۰۰	—	۱۳۱۳ھ	"
۳	۱۴۱	نسخہ جات	مرتبہ صفدر حسین رامپوری	۵۲	—	بخطِ مرتب ۱۹۳۰ء	اردو
۴	۲۰۷	برد الساعۃ	محمد بن زکریا رازی	۱۶	—	-	عربی
۵	۲۳۵	نسخہ جات	-	۴۲	—	-	اردو
۶	۲۳۶	"	-	۱۸	—	-	"
۷	۲۳۷	"	-	۵۰	—	-	"

مکاتیب

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱	۲۰۱	مکتوب بنام وجیہ الدین احمد خاں وجیہ رامپوری	وزیر محمد خاں وزیر رامپوری	۲	۱۹۲۰ء	بخطِ مکتوب نگار ۱۹۲۰ء	اردو

Scanned by CamScanner

تفسیر و متعلقات تفسیر

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱	۴۹	فالنامۂ قرآن	—	۵۵	—	—	فارسی
۲	۵۰	تفسیر حسینی جلد دوم	ملا حسین واعظ کاشفی	۴۶۱	—	—	〃
۳	۵۱	〃 جلد سوم	〃 〃 〃	۲۲۶	—	مودود علی خاں سہارنپوری ۱۳۵۱ھ	〃
۴	۶۰	فوائد تفسیر حسینی	—	۱۲۴	—	—	〃
۵	۸۹	خلاصہ تفسیر عزیزی	—	۱۱	—	عبدالرزاق خاں رامپوری ۱۳۲۲ھ	〃
۶	۹۰	خلاصہ تفسیر حسینی	—	۲۰	—	〃 〃	〃
۷	۹۷	〃 〃	—	۱۳	—	〃 〃	〃
۸	۱۲۱	خلاصہ تفسیر عزیزی	—	۵	—	—	〃
۹	۱۲۲	خلاصہ تفسیر حسینی	—	۱۹	—	—	〃
۱۰	۱۷۷	سورۂ یوسف	—	۳۶	—	—	عربی
۱۱	۱۴	سورۂ یٰسین	—	۴۳	—	—	〃
۱۲	۲۲۷	قرآنِ پاک کی سورتوں کے خواص و فوائد	مرتبہ مرتضٰی شاہ خاں رامپوری	۱۵	—	بخطِ مرتب ۱۹۶۸ء	اُردو
۱۳	۲۳۲	آیاتِ قرآنیہ مترجم	〃 〃	۶۸	—	بخطِ مرتب ۱۳۸۹ھ	〃

منطق

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱	۵	حاشیہ علم القطبی	میر سید شریف جرجانی	۶۶	—	۱۲۴۳ھ	عربی
۲	۴۳	حاشیہ بر امورِ عامہ	عبدالعلی بحرالعلوم	۵۴۱	—	۱۳۳۵ھ	〃
۳	۶۳	حاشیہ بر شرح ایساغوجی	مولانا صادق	۱۳۶	—	۱۲۶۷ھ	〃
۴	۲۲۲	بدیع المیزان میزان منطق	عبداللہ بن الہ داد عثمانی	۸۸	—	حسین علی انصاری لکھنوی ۱۲۵۹ھ	〃
۵	۱۰۲	البرہان علیٰ بطلان	محب اللہ بہاری	۴	—	〃 〃 〃	〃

Scanned by CamScanner

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۶	۱۵۷	میزان منطق	عبداللہ بن الہ داد	۷۲	—	عیوض علی عدیل	عربی
۷	۱۵۸	رسائل منطق	—	۱۴/۲۴	—	″ ″ ″	″
۸	۱۵۹	شرح تہذیب	نجم الدین شہاب	۱۰۴	—	″ ″	″
۹	۱۷۵	شرح رسالہ قطبیہ	فضل امام خیرآبادی	۱۱۴	—	عبدالرحمٰن خاں بریلوی ۱۳۰۶ھ	″
۱۰	۱۸۰	شرح تہذیب المنطق	—	۵۶	—	—	″
۱۱	۲۰۵	حاشیہ برافق المبین	—	۲۶۶	—	—	″
۱۲	۲۱۴	رسالہ منطق	اسدالحق خیرآبادی ثم رامپوری (م ۱۹۰۰ء)	۴۴	—	احمد سعید افضل گڑھی ۱۹۰۰ء	اردو

فلسفہ

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱	۶	میبذی	حسین بن معین الدین	۳۶۶	—	—	عربی
۲	۷	نامعلوم	—	۳۴۳	—	اظہار حسین عرف سرفراز علی بریلوی ۱۳۳۶ھ	″

علم الکلام و عقائد

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱	۷۶	خلاصہ عقائد نسفیہ	نجم الدین نسفی	۸	—	مشرف علی خاں لودی ۱۹۲۵ء	عربی
۲	۷۷	مخزن کثیر الفوائد موسوم بہ نظام العقائد	فرید الدین اورنگ آبادی	۱۲	—	مدن موہن لعل بن اجودھیا پرشاد ساکن کانپور حال مقیم بہار ۱۸۷۷ء	فارسی
۳	۲۷۱	مسلک ارباب حق	وجیہ الدین احمد خاں	۱۵۴	۱۹۸۰ء	وجاہت اللہ خاں ۱۹۸۰ء	اردو

اصول فقہ

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱	۱۰	المنار متن نور الانوار	احمد بن محمود نسفی	۵۴	—	محمد دیوان علی	عربی
۲	۴۵	شرح توضیح تلویح	شارح محمد یوسف خاں رامپوری	۳۰۳	۱۹۱۸ء	بخط شارح ۱۹۱۸ء	اردو

Scanned by CamScanner

بلاغت، عروض، قواعد

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱	۷۵	متن الکافی	—	۲۵	—	مشرف علی خاں اودی ۱۹۶۵ء	عربی
۲	۱۴۳	حدائق البلاغت	شمس الدین فقیر	۴۰۱	—	بخط مصنف	فارسی
۳	۱۷۶	کافی فی علم العروض والقوافی	—	۱۴	—	—	عربی
۴	۳۶	احسن القواعد	نجف علی خاں	۲۰۴	—	محمد احسن بریلوی	اردو

عربی ادب

۱	۴۰	قصیدۂ بردہ	کعب بن زہیر	۵۳	—	محمد عبد العزیز ۱۳۱۳ھ	عربی

لغت

۱	۶۹	لغت	غلام محمد خاں غلامی	۱۴۰۰	—	—	فارسی
۲	۲۴۴	فرہنگ جہانگیری	سید جمال الدین حسین شیرازی	—	۱۰۰۵ھ	۱۲۹۱ھ	،،

اخلاقیات

۱	۱۸۱	کتاب نقرات	سر سید احمد خاں	۶	۱۸۵۸ھ	عبد الواسع خاں رامپوری ۱۹۸۰ء	فارسی

تصوف

۱	۹	فتوح الاوراد	فتح محمد	۵۴۲	—	محمد احسان خاں ولد غوث محمد خاں اخوند زادہ ۱۲۷۰ھ/۱۸۵۹ء	عربی
۲	۱۳	مجمع الکرامات	امام الدین خاں انور رامپوری	۱۷۱	—	صفدر حسین صفدر رامپوری ۱۹۶۰ء	فارسی
۳	۱۵	،، ،،	،، ،،	۲۴۷	—	،، ،، ،،	،،

Scanned by CamScanner

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۴	۱۶	وہب الزبیر	قطب الدین محمد اشرف حیدر حسین	۶۶	—	سعید احمد مجددی	فارسی
۵	۱۷	مثنوی اسرار الکلم	امام الدین خاں انور	۱۶۰	—	صفدر حسین رامپوری ۱۹۶۰ء	اردو
۶	۲۲	تحفۃ القادریہ	شاہ ابو المعالی	۴۹	—	محمد اسلم ۱۳۱۱ھ	فارسی
۷	۲۴	رسالۂ عشقیہ	حمید الدین ناگوری	۱۰۱/۱۱	—	محمد وجاہت علی ۱۳۳۳ھ	//
۸	۳۴	خلاصۃ الفوائد	—	۱۳۰	—	—	//
۹	۶۰	شرح حصن حصین	محمد بن الجزری	۳۸۲	—	—	//
۱۰	۶۱	حصن حصین	// //	۶/۲۵۰/۱۸	—	—	عربی
۱۱	۶۴	کیمیائے سعادت اوّل	امام غزالی	۳۱۲	—	عبد النبی ۱۰۹۴ھ	فارسی
۱۲	۶۵	// // دوم	// //	۵۲۶	—	// // ۱۱۰۰ھ	//
۱۳	۶۶	دُرِّ مجالس	سیف ظفر بخاری	۲۴۸	—	سید منیر الحسن سہارنپوری	//
۱۴	۷۸	وظائف النبی	عبد النبی بن احمد الحنفی	۳/۹۰	—	وزیر احمد رامپوری ۱۳۰۴ھ	عربی
۱۵	۸۰	وہب الجمال	عبد الحمید قادری	۳۴/۲	—	میاں جان خاں رامپوری ۱۳۵۲ھ	فارسی
۱۶	۸۱	وہب الاکبر	محی الدین ابن عربی	۲۴	—	// // //	//
۱۷	۸۲	وہب الزبیر	قطب الدین محمد اشرف حیدر حسین	۵۴	—	// // //	//
۱۸	۸۳	مرأت الوجود	سیف اللہ بن خواجہ نظام الدین احمد	۱۱۶	—	احسان علی خاں احسان ۱۳۱۷ھ/۱۹۰۰ء	//
۱۹	۸۴	نسخۂ اوراد	عبد الحمید	۴۸	—	میاں جان خاں رامپوری ۱۳۵۲ھ	//
۲۰	۸۵	فوائد رسائل تصوف	—	۳۵۲	—	عبد الرزاق خاں رامپوری ۱۳۲۳ھ	فارسی
۲۱	۸۷	رسالہ ارشاد خادمی	شاہ عین اللہ	۱۱	—	// // //	اردو
۲۲	۹۲	انوار المشارق	—	۲۳	—	// // //	فارسی
۲۳	۹۳	کیمیائے سعادت	امام غزالی	۵۵	—	// // //	//
۲۴	۹۴	قوت لایموت	—	۷۱	—	// // //	//

Scanned by CamScanner

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سن تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۲۵	۹۸	کلماتِ انوار	—	۲۰	—	عبدالرزاق خاں رامپوری ۱۳۲۳ھ	فارسی
۲۶	۹۹	فوائد السعادة	—	۶۷	—	″ ″ ″ ″	″
۲۷	۱۰۳	خلاصۂ حدیقہ	شیخ آدم سنائی	۱۱۴	—	—	″
۲۸	۱۰۴	لمعات الرازی	نواب عاقل خاں	۲۱	—	میرزا محمد مہدی شیرازی ۱۳۰۱ھ	″
۲۹	۱۰۵	رسالۂ تصوف	محمد علی رفعت بن عتیق اللہ خاں	۱۵	—	″ ″ ″ ″	″
۳۰	۱۰۶	مرج البحرین	عبدالحق محدث دہلوی	۲۴	—	″ ″ ″ ″	″
۳۱	۱۰۷	لطائف المعارف	شیخ فضولی	۱۶	—	″ ″ ″ ″	″
۳۲	۱۰۸	قصیدۂ تعلیم سلوک صوفیہ	فریدالدین عطار	۳۲	—	″ ″ ″	″
۳۳	۱۰۹	″ ″	″ ″	۱۶	—	محمد عبدالعزیز خاں رامپوری ۱۳۰۳ھ	″
۳۴	۱۱۰	″ ″	″ ″	۱۶	—	—	″
۳۵	۱۱۱	خلاصہ حدیقہ سنائی	شیخ آدم سنائی	۳۲	—	—	″
۳۶	۱۱۲	پند نامہ	فریدالدین عطار	۷۰	—	—	″
۳۷	۱۱۳	مثنوی	بوعلی قلندر پانی پتی	۸	—	—	″
۳۸	۱۱۴	مرغوب القلوب	شمس الدین تبریزی	۱۱	—	—	″
۳۹	۱۱۵	حدیقہ سنائی	آدم سنائی	۳۰	—	—	″
۴۰	۱۱۹	مشارق الانوار	—	۱۸	—	—	عربی
۴۱	۱۲۳	کیمیائے سعادت	محمد الغزالی	۲۸	—	—	فارسی
۴۲	۱۲۴	فوائد رسالہ ارشاد خادمی	عین اللہ	۴۰	—	—	اردو
۴۳	۱۲۵	حزب البحر	—	۳/۱۵	—	مظہر علی خاں منصرم ۱۳۶۰ھ	″
۴۴	۱۲۶	وہب الجمال	عبدالحمید قادری	۲۱	—	—	فارسی
۴۵	۱۲۷	وہب الزبیر	مرتب قطب الدین محمد اشرف حیدر حسین	۲۵	—	—	″ ″
۴۶	۱۲۸	معارف لدنیہ	شیخ احمد فاروقی	۹	—	—	″

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۴۷	۱۲۹	کیمیائے سعادت	محمد الغزالی	۳۶	—	—	فارسی
۴۸	۱۳۰	مثنوی معنوی	جلال الدین رومی	۲۱	—	—	//
۴۹	۱۳۱	خلاصہ معارف لدنیہ	شیخ احمد فاروقی	۱۶	—	—	//
۵۰	۱۳۲	انتخاب کتب تصوف	—	۱۲۶	—	—	اردو و فارسی
۵۱	۱۳۳	خلاصۃ الفوائد	—	۸۹	—	—	فارسی
۵۲	۱۳۴	معارف لدنیہ	شیخ احمد فاروقی	۷	—	—	//
۵۳	۱۳۵	انتخاب مثنوی منطق الطیر	فرید الدین عطار	۱۱۶	—	—	//
۵۴	۱۳۶	القول الجمیل	شاہ ولی اللہ دہلوی	۴۴	—	سید علی رضا رامپوری ۱۲۹۹ھ	//
۵۵	۱۳۷	اوراد و وظائف	—	۱۳۰	—	—	اردو عربی فارسی
۵۶	۱۳۸	شجرۂ عالیہ قادریہ مجددیہ جمالیہ احمدیہ	وزیر محمد خاں وزیر رام پوری	۱/۲	قبل ۱۹۲۵ء	صفدر حسین صفدر رامپوری ۱۹۲۵ء	فارسی
۵۷	۱۳۹	// //	صفدر حسین صفدر رامپوری	۳	۱۹۲۶ء	// // ۱۹۲۶ء	اردو
۵۸	۱۴۰	نصائح وظائف	وجیہ الدین احمد خاں رامپوری / مرتب محبوب علی رامپوری	۴/۱۸	—	وجاہت اللہ خاں رامپوری ۱۹۸۰ء	//
۵۹	۱۵۱	وہب الجمال فی سلک المقال	عبد الحمید قادری، مترجم محمد علی خاں اثر رامپوری	۴۱	—	بخطِ مترجم ۱۹۵۷ء	//
۶۰	۱۵۳	مثنوی فراق نامہ	امام الدین خاں انور رامپوری	۲۲	—	عبد الواسع خاں رامپوری ۱۹۸۱ء	//
۶۱	۱۶۱	تقاریر صوفیانہ رشید احمد گنگوہی	مرتب احمد حسن امروہی	۱۸	—	بخطِ مرتب	//
۶۲	۱۶۴	تحفۃ العالمین	عظیم الدین	۳۱۸	—	۱۲۷۱ھ	اردو فارسی
۶۳	۱۶۸	عین الوجود	ظہور الحق رامپوری	۱۰	—	عبد الرزاق خاں	اردو
۶۴	۱۶۹	اوصاف الاشراف	نصیر الدین طوسی	۴۳	—	—	فارسی
۶۵	۱۷۰	مناجات و نصائح	عبد اللہ انصاری	۳۷	—	—	//

Scanned by CamScanner

نمبر شمار	نمبر مخطوطہ	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۶۶	۲۲۰	وہب الجمال فی سلک المقال	عبدالحمید قادری مترجم محمد علی خاں اثر مصحح محبوب علی رامپوری	۴۳	—	عبدالواسع خاں رامپوری ۱۹۸۱ء	اردو
۶۷	۲۴۲	فیوضاتِ وزیریہ	وجیہ الدین احمد خاں	۲۷۱	۱۹۷۹ء	وجاہت اللہ خاں ۱۹۸۰ء	اردو
۶۸	۲۴۳	"	"	۴۸۹	"	"	"
۶۹	۲۴۴	الافادات الوجیہیہ	"	۱۳۸	۱۹۸۱ء	" ۱۹۸۱ء	"

فارسی ادب

نمبر شمار	نمبر مخطوطہ	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱	۸	افضل نامہ جلد اوّل	احمد علی خاں آحمد رامپوری	۵۴۷	—	۱۲۸۱ھ	فارسی
۲	۱۹	دیوانِ بہلول	بہلول	۱۵۱	—	محمد سلامت اللہ لکھنوی ۱۹۲۳ء	"
۳	۲۰	انتخابِ الثار	—	۱۵۶	—	محمد حسین بخش ۱۲۲۸ھ	"
۴	۲۱	انتخاب ولب لباب گلستاں	سعدی شیرازی	۱۵	—	—	"
۵	۳۰	انتخابِ گلستاں	"	۳۲	—	—	"
۶	۲۹	الٰہی نامہ	—	۱۴/۳۳۶	—	—	"
۷	۳۱	انتخابِ نظم	—	۱۳۰	—	—	"
۸	۳۲	انتخابِ نظم ونثر	—	۳۲۰	—	—	"
۹	۳۳	انتخاب درناب	—	۲۵۰	—	—	"
۱۰	۳۵	انتخاب نصاب فارسی	—	۲۳۴	—	—	"
۱۱	۳۷	انتخاب نظم	—	۲۳۲	—	—	"
۱۲	۳۸	انتخاب نظم ونثر	—	۹۶	—	—	"
۱۳	۳۹	نصاب انتخابِ فارسی	—	۲۱۲	—	—	"
۱۴	۴۱	نصیحت آموز کہانیاں	—	۱۴	—	—	"
۱۵	۴۳	دیوان	اہلی شیرازی	۹۶	—	محمد سلامت اللہ لکھنوی ۱۹۲۲ء / ۱۳۴۱ھ	"

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱۶	۹۵	نظم	—	۳	—	عبدالرزاق خاں رامپوری ۱۳۲۳ھ	فارسی
۱۷	۱۱۰	نصاب انتخاب فارسی	مرتبہ عبدالرزاق خاں رامپوری	۹۶	—	بخط مرتب	"
۱۸	۱۴۲	انتخاب بوستان سعدی	سعدی شیرازی	۳۲	—	—	"
۱۹	۱۴۶	کلام احمد فارسی	احمد علی خاں احمد رامپوری	۶/۳۵	—	شعائر اللہ خاں رامپوری ۱۹۸۱ء	"
۲۰	۱۴۷	نصاب انتخاب فارسی	—	۷۱	—	—	"
۲۱	۱۵۲	تضمین بر گلستان سعدی	احمد علی خاں احمد رامپوری	۲۴	—	شعائر اللہ خاں رامپوری ۱۹۸۱ء	"
۲۲	۱۶۰	انشاء نگارنامہ	منشی ملک زادہ	۴۰۶	—	۱۲۶۳ھ	"
۲۳	۱۶۶	دیوان احمد منتشر	احمد علی خاں احمد رامپوری	—	—	—	"
۲۴	۱۶۷	خلد بریں	مولانا وحشی	۳۸	—	—	"
۲۵	۲۳۹	افضل نامہ	احمد علی خاں احمد رامپوری	۱۲۸۰	—	۱۲۸۰ھ	"
۲۶	۷۱	شرح قصیدہ بانت سعاد	کعب بن زہیر شارح صدرالدین	۴۱	—	وزیر احمد رامپوری ۱۲۹۲ھ	"
۲۷	۲۶۰	افضل نامہ	احمد رامپوری	منتشر اوراق	۱۲۸۰ھ	—	"
۲۸	۲۵۱	ناصر نامہ	" "	۵۳۳		بخط نظام رامپوری ۱۲۶۹ھ	"
۲۹	۲۵۸	کلام فارسی	وجیہ رامپوری		۱۹۳۰ء	بخط عبدالواسع خاں ۱۹۸۲ء	"

اردو ادب

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱	۱۴۴	ناصر نامہ (ایک تعارف)	مختار الدین احمد آرزو	۴/۸	—	شعائر اللہ خاں رامپوری ۱۹۸۱ء	اردو
۲	۱۴۸	کلام حضرت شاہ احمد علی صاحب	احمد علی خاں احمد رامپوری	۶/۱۴		" " "	"
۳	۱۶۳	کلام لطیف	لطیف احمد خاں لطیف رامپوری (م ۱۹۶۹ء)	۱۲۰	—	بخط مصنف	"

Scanned by CamScanner

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۴	۱۷۱	اشعارِ عاجز	خان محمد خاں عاجز رامپوری	۳	—	شعائر اللہ خاں رام پوری ۱۹۸۲ء	اردو
۵	۱۷۲	اشعارِ وزیر	وزیر محمد خاں وزیر رام پوری	۱۴	—	" " "	"
۶	۲۰۹	مثنوی زہرِ عشق	میر حسن دہلوی	۲۸	—	—	"
۷	۲۱۰	کلام	خفائی	۲۹	—	—	"
۸	۲۱۱	کلام	داغ دہلوی	۳۸	—	—	"
۹	۲۲۱	کلیاتِ نظام	سید نظام شاہ نظام رام پوری (م ۱۲۸۹ھ)	۲۳۴	✓ —	میاں جان خاں رام پوری ۱۹۵۰ء	
۱۰	۲۲۳	مجموعۂ اشعار خوش خط	—	۱۸۳	—	—	"
۱۱	۲۲۸	حیات و کلام اکبر الہ آبادی	مرتبہ مرتضیٰ شاہ خاں رام پوری	۸۰	—	بخطِ مرتب ۱۹۶۶ء	"
۱۲	۲۲۹	ادب اردو	" " "	۲۶	—	" " ۱۹۶۱ء	"
۱۳	۲۳۱	سیاسی تاریخی ادبی مقالات	" " "	۳۶	—	" " ۱۹۶۸ء	"
۱۴	۲۵۲	کلیات	صفدر رام پوری	۳۶/۵۴	—	عبد الواسع خاں	"
۱۵	۲۵۳	دیوانِ معجز رامپوری	محمد نبی خاں معجز	۱۷	—	" "	"
۱۶	۲۵۴	دیوانِ وزیر	وزیر محمد خاں وزیر	۱۰	—	" "	"
۱۷	۲۵۵	دیوانِ عاجز	خان محمد خاں عاجز	۵	—	" "	"

تاریخ و تذکرہ

۱	۲۸	انتخاب تاریخ ایران	—	۴۱۴/۲	—	صفدر حسین صفدر رامپوری	فارسی
۲	۴۲	لب لباب	غیاث الدین محمد	۱۳۰	—	—	"
۳	۸۶	خلاصہ اخبار الاخیار	عبد الحق محدث دہلوی	۹۵	—	عبد الرزاق خاں رامپوری ۱۳۲۳ھ	"

Scanned by CamScanner

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	سنہ تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۴	۱۴۵	مختصر حال علماء رام پور	محمد ادریس نگرامی	۱۳	—	شعائراللہ خاں رامپوری ۱۹۸۱ء	اردو
۵	۱۴۹	سوانحی اشارے بہادر علی وزیر رامپوری	مرتب شعائراللہ خاں رامپوری	۱۰	—	" " " "	"
۶	۱۵۰	" " . وجیہ رامپوری	" " "	۱۸	—	" " " "	"
۷	۱۵۶	سوانح عبدالکریم رامپوری	لطیف احمد خاں لطیف رامپوری	۷	—	بخطِ مصنف	"
۸	۱۷۳	مزارات در مدرسہ فرقانیہ رام پور	شعائراللہ خاں رامپوری	۳۰	—	بخطِ مرتب ۱۹۸۲ء	"
۹	۱۷۴	میلادِ مبارک	—	۱۰۰	—	—	"
۱۰	۱۷۸	اسماء القراء	—	۱۴۹	—	سیّد علی رضا رامپوری ۱۲۹۶ھ	عربی
۱۱	۲۱۷	تذکرہ بزرگانِ رامپور	سیّد شمس الدین رامپوری	۲۸	—	بخطِ مصنف (فوٹو کاپی)	اردو
۱۲	۲۱۸	احمد رام پوری	محمد علی خاں اثر رامپوری	۳	—	(فوٹو کاپی) ۱۹۵۶ء	"
۱۳	۲۱۹	معارج الولایت	خلیق احمد نظامی	۲/۷	—	بخطِ مصنف (فوٹو کاپی) ۱۹۸۵ء	"
۱۴	۲۲۶	تاریخی حقائق	مرتبہ مرتضیٰ شاہ خاں رام پوری	۳۶	—	بخطِ مرتب ۱۹۶۸ء	"
۱۵	۲۳۳	نامور ہستیاں اوّل	" " "	۵۲	—	" ۱۹۶۷ء	"
۱۶	۲۳۴	صدورِ مملکت	" " "	$\frac{9}{11}$	—	" ۱۹۶۶ء	"
۱۷	۲۳۸	نابینا شاعر طالب رامپوری	مفتی محمد رضا انصاری	۷	—	(فوٹو کاپی)	"
۱۸	۲۳۰	طنز و مزاح نگار	مرتبہ مرتضیٰ شاہ خاں	۲۹	—	بخطِ مرتب ۱۹۶۷ء	"
۱۹	۲۴۶	اشک رامپوری	راز یزدانی	۴	۱۹۵۹ء	(فوٹو کاپی)	"
۲۰	۲۵۶	کلام و حالات انور رام پوری	شعائراللہ خاں	۲۲	—	عبدالواسع خاں	"
۲۱	۲۵۷	سوانح حیات شاعری تمیز رام پوری	" "	۳۰	—	" "	"
۲۲	۲۶۷	حالاتِ مشائخ قادریہ	سردار شاہ خاں	۵۱	۱۹۸۱ء	بخطِ مؤلف	"

Scanned by CamScanner

نمبر شمار	نمبر موجودہ	نام کتاب	مصنف	صفحات	تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۲۳	۲۶۸	حالات خان محمد خاں عاجز	سردار شاہ خاں	۳۷	۱۹۸۰ء	بخطِ مؤلف	اردو
۲۴	۲۶۹	تذکرہ مشائخ قادریہ	" "	۴۸	۱۹۸۱ء	" "	"
۲۵	۲۷۰	حالات انور واحمد	" "	۶۷	۱۹۸۰ء	شعائر اللہ خاں	
۲۶	۲۰۵	حالاتِ مشائخ	" "	۲۳۲	۱۹۸۲ء	وجاہت اللہ خاں	"
۲۷	۲۵۰	میلاد نامہ رسول	فیاض	۳۲	-	(فوٹو کاپی)	"

متفرقات

نمبر شمار	نمبر موجودہ	نام کتاب	مصنف	صفحات	تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۱	۱۸	بیاض	مرتبہ نیاز محمد خاں رامپوری	۴۸۸	—	بخطِ مرتب ۱۹۰۶ء	اردو
۲	۹۶	آداب درس وقواعد	مرتب عبد الرزاق خاں رام پوری	۲	—	بخطِ مرتب ۱۳۲۳ھ	فارسی
۳	۱۰۰	فہرست خلاصۃ المقاصد اول و دوم	" " "	۴	—	" "	"
۴	۱۵۴	بیاض	مرتبہ لطیف احمد خاں لطیف رام پوری	۸/۱۹۲	—	بخطِ مرتب قبل ۱۹۶۵ء	"
۵	۱۵۵	"	" " "	۲/۸۹	—	" " "	"
۶	۱۶۵	بیاض	مرتبہ غلام الرؤف ہزاروی	۷۴	—	بخطِ مرتب ۱۹۱۸ء	اردو
۷	۲۰۲	روبکار بابت تقرری مدرس ادب مدرسہ عالیہ رام پور بحضرت مولانا وجیہ الدین احمد خاں صاحب	وزارتِ تعلیم ریاست رام پور	۱	—	۱۹۳۶ء	"
۸	۲۰۳	فہرست مدارسِ دینیہ شہر رام پور	مرتبہ شعائر اللہ خاں رام پوری	۳	—	بخطِ مرتب ۱۹۸۱ء	"

Scanned by CamScanner

نمبر شمار	نمبر موجودات	نام کتاب	مصنف	صفحات	تصنیف	کاتب مع سنہ کتابت	زبان
۹	۲۰۴	بیاض	.	۱۶	–	.	اردو
۱۰	۲۰۶	″	.	منتشر	–	.	″
۱۱	۲۱۳	رام پور کے اوقاف	عبدالسلام خاں رامپوری	۲	–	بخطِ مصنف (فوٹو کاپی) ۱۹۸۳ء	″
۱۲	۲۱۵	بیاض	–	۳۰		–	عربی
۱۳	۲۱۶	″	محمد میاں گل شیر صواتی	۴۰	–	بخطِ مرتب ۱۳۵۷ھ	اردو
۱۴	۲۲۴	بخارا کا تازہ سفرنامہ	محمد اسلم لاہوری	۷	–	(فوٹو کاپی) ۱۹۸۴ء	″
۱۵	۲۲۵	اشعار در مدح مدرسہ ارشاد العلوم رام پور	سید نوشہ علی رامپوری	۱	–	بخطِ مصنف	″
۱۶	۲۴۲	ضیاء آفتاب صبح المعروف فروغ رجال الدین	ابراہیم علی خاں بدر تسلیمی رامپوری	۱۲	–	بخطِ مصنف	″
۱۷	۲۴۵	جامعۃ المعارف رام پور	عبدالوہاب خاں	۲	۱۹۳۵ء	(فوٹو کاپی)	″
۱۸	۲۴۷	انڈیا آفس لائبریری میں اردو کا خزانہ	سید سلیمان ندوی	۱۰	–	(″ ″)	″
۱۹	۲۴۸	فہرست مخطوطات اردو کتب خانہ القرشیہ (گجرات)	–	۵	–	(″ ″)	″
۲۰	۲۴۹	تعارف نامہ احمد حسین قلعداری ذخیرہ گجرات	عبدالواحد بخاری	۱۶	–	(″ ″)	″

اس لائبریری کے منتظم مولانا وجاہت اللہ خاں قادری ایڈیٹر ماہنامہ ضیاء رجیہ ہیں اور یہ خانقاہ احمدیہ بازار مسٹن گنج کی عمارت میں واقع ہے۔ راقم الحروف بھی اس لائبریری میں خدمات انجام دینے کے لیے ہمیشہ مستعد رہتا ہے۔

حوالہ جات

لہ یکم جولائی ۱۹۴۹ء کو رام پور ریاست کا انضمام (Merger) انڈین یونین میں ہو گیا تھا۔ دیکھیے رام پور اسٹیٹ

Scanned by CamScanner

گزٹ مورخہ ۱۰ مئی ۱۹۴۹ء ۔

سہ مدرسہ عالیہ رام پور کی تاریخ کے لیے راقم السطور کا مقالہ معارف اعظم گڑھ کے اپریل ۱۹۸۸ء کے شمارہ میں دیکھیے جس کا عنوان ہے "مشرقی علوم کی قدیم ترین یونیورسٹی مدرسہ عالیہ رام پور" نیز ماہنامہ فاران کراچی کا اکتوبر ۱۹۸۵ء کا شمارہ بھی ملاحظہ ہو۔

شہ مولانا سلامت اللہ رام پوری کے حالات کے لیے ملاحظہ ہو ماہنامہ الفاروق رام پور کا شمارہ ستمبر ۱۹۶۸ء جس میں حامد علی خاں کا مقالہ "مولانا سلامت اللہ رام پوری" کے نام سے طبع ہوا ہے ۔

ئہ نفضل حسن صابری کے حالات کے لیے ماہنامہ الفاروق رام پور کا شمارہ ۱۹۷۰ء ملاحظہ ہو۔

ثہ مولانا محمد یوسف خاں ۔ متوفی ۱۹۰۶ء   تہ مولانا وجیہ الدین احمد خاں ۔ متوفی ۱۹۰۸ء

شہ امام الدین خاں آور ۔ متوفی ۱۲۵۵ھ   شہ احمد علی خاں احمد ۔ متوفی ۱۲۸۱ھ

بقیہ : درسِ حدیث

جب مومنین صالحین اللہ کے دربار میں حاضر ہوں گے اور کدوراتِ بشری سے پاک وصاف ہو جائیں گے تب اللہ تعالےٰ کا دیدار حاصل ہو جائے گا جیسا کہ حدیث شریف میں ہے : ...... "انکم سترون ربکم کما ترون القمر لیلۃ البدر" رواہ مسلم۔ واللہ اعلم بالصواب

وعن ابی ھریرۃ قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یدُ اللہِ ملأَیٰ لا تغیضھا نفقۃٌ سحَّاءُ اللیلِ والنھارِ أرأیتم ما أنفق منذ خلق السمٰوٰتِ والارضَ فانہ لم یغِض ما فی یدہٖ وکان عرشُہٗ علی الماءِ وبیدہِ المیزانُ یخفض ویرفع۔
(متفق علیہ)

حضرت ابوہریرہ رضی اللہ عنہ سے روایت ہے کہ رسول اللہ ﷺ نے فرمایا کہ اللہ کا ہاتھ پُر ہے اس کو کم نہیں کرتا ہے رات دن خرچ کرنا، بتاؤ جب سے آسمان و زمین کو پیدا کیا ہے کتنا خرچ کیا ہے لیکن جو چیز اس کے قبضہ میں تھی اس میں کچھ بھی کمی نہیں آئی اور اس کا عرش پانی پر تھا اسی کے قبضہ میں ترازو ہے نیچا کرتا ہے اور بلند کرتا ہے ۔ (متفق علیہ) اور مسلم شریف کی روایت میں ہے اللہ کا داہنا ہاتھ بھرا ہوا ہے ۔ ابن نمیر کی روایت میں ملئ کی جگہ ملآن ہے ۔ معنی ایک ہی ہیں سحاء لا یغیضھا شیء اللیل والنھار ۔ ابن نمیر کی روایت میں عام روایتوں کے خلاف ترکیب اور الفاظ ہیں اس پر تنبیہ کرنا مقصود ہے ۔ خلاصہ اس روایت کا بھی وہی ہے ۔ اللہ تعالیٰ جسم سے پاک ہے اس لئے ہاتھ کے معنی بطور کنایہ عطا و بخشش کے ہیں ۔ "ملیٰ" کے معنی بھرے ہوئے کے ہیں ۔ یعنی اس کی عطا و بخشش بہت ہے ۔ "سحاء" بہنے والا مراد اس کا عطیہ یا اس کا دستِ عطا بہت عطا کرنے والا ہے ۔ اس کے ہی ہاتھ میں ترازو ہے یہ کنایہ اس بات سے ہے کہ اس کی قدرت و تصرف بلا رکاوٹ ہر شئی پر ہے ۔ اعمال میں ثواب کی کمی بیشی ہو یا روزی کی کمی بیشی ہو سب اس کے قبضہ میں ہے ۔ ان کاموں میں اس کا شریک و سہیم نہیں ۔

Scanned by CamScanner